

Rapport 2021:2

Länsstyrelsen
Stockholm

Ett jämställt Stockholm

Länsstrategi för jämställdhetsintegrering 2021–2026

INNEHÅLL

INLEDNING.....	4
STOCKHOLMS LÄNS	6
PRIORITERADE.....	6
JÄMSTÄLLDHETSMÅL	6
1 En jämn fördelning av makt och inflytande	8
2 Ekonomisk jämställdhet.....	12
3 Jämställd utbildning	16
4 Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet	20
5 Jämställd hälsa	24
6 Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.....	28
REFERENSLISTA	33

För mer information kontakta
enheten för social utveckling
Tfn: 010-223 10 00

Foto omslag: Marianne R Berlin / Länsstyrelsen
Utgivningsår: 2021, andra reviderade upplagan
ISBN: 978-91-7937-061-9

Du hittar rapporten på vår webbplats
www.lansstyrelsen.se/stockholm

FÖRORD

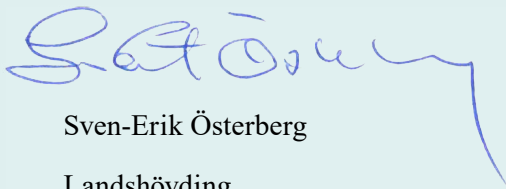
Tillsammans är vi starka och tillsammans kan vi göra skillnad! Denna devis stämmer bra för utvecklingsarbete i allmänhet och för jämställdhetsarbete i synnerhet. Syftet med den här strategin är att stärka det regionala och lokala arbetet för jämställdhet och att möjliggöra för samverkan mellan olika aktörer. Med den riktning och det gemensamma fokus som den här strategin erbjuder äger vi alla enskilt och tillsammans möjligheten att åstadkomma förändring och bidra till att uppfylla målet om ett jämställt samhälle.

Jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Grunden för detta är demokrati och mänskliga rättigheter. Det handlar dock inte om att gruppen kvinnor och män alltid ska få tillgång till exakt samma insatser eller resurser. I vissa fall kan det exempelvis vara bra att ge kvinnor ökade incitament att driva företag och ansöka om extra medel, och ibland kan det vara gynnsamt att män uppmuntras särskilt till att vara mer delaktiga i arbetet med hem och familj.

Globalt pågår ett viktigt arbete med att skapa en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling. Den här strategin utgör ett betydelsefullt bidrag till genomförandet av Agenda 2030 inom Stockholms län och i vår strävan att uppnå jämställdhet.

Jag vill tacka alla som har varit med och bidragit till den här strategin. Ett särskilt tack vill jag rikta till Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Polisen och Region Stockholm, som tillsammans med Länsstyrelsen Stockholm har arbetat fram och ställer sig bakom den här strategin.

Stockholm 12 januari 2021

Sven-Erik Österberg

Landshövding

Länsstyrelsen i Stockholms län

INLEDNING

Syftet är att strategin ska skapa förutsättningar för samverkan och kunna användas av aktörer i länet, som verktyg i både deras interna och externa arbete.

Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det är det övergripande målet för Sveriges jämställdhetspolitik. Målet har brutits ned i följande sex delmål:

1. En jämn fördelning av makt och inflytande
2. Ekonomisk jämställdhet
3. Jämställd utbildning
4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
5. Jämställd hälsa
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska ingå i allt beslutsfattande på alla nivåer, för att politiken ska förverkliga jämställdhet i hela samhället. Med utgångspunkt i de nationella jämställdhetspolitiska delmålen, tar denna strategi sikte på förhållandena i just Stockholms län. Syftet är att strategin ska skapa förutsättningar för samverkan och kunna användas av aktörer i länet, som verktyg i både deras interna och externa arbete. Med andra ord kan strategin användas i det interna arbetet, till exempel som stöd i beslut som rör den egna organisationen, verksamhetens arbetssätt, rutiner och insatser till de egna medarbetarna såsom arbetsmiljö och kompetensutveckling. I det externa arbetet kan den användas till exempel genom att ha den som stöd i arbetet inom ramen för den offentliga service eller tjänst som aktören tillhandahåller. För att de jämställdhetspolitiska delmålen ska få full genomslagskraft i länet, uppmantras alla aktörer i länet, såväl offentliga som privata, att förverkliga strategin i sina verksamheter.

SÅ HAR STRATEGIN TAGITS FRAM

Länsstrategin för jämställdhetsintegrering (2021–2026) är en revidering av länsstrategin för jämställdhetsintegrering (2018–2020). Under ledning av Länsstyrelsen, har representanter från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Länsstyrelsen Stockholm, Polismyndigheten och Region Stockholm utgjort en strategigrupp som träffats regelbundet för att ta fram den förra och den nya reviderade länsstrategin.

Den nya strategin bygger följaktligen på det arbete som företogs i samband med framtagandet av den förra länsstrategin (2018–2020). En nuläges- och behovsanalys av jämställdheten i länet togs fram för att utreda angelägna frågor inom Stockholms län.¹ Analysen gjordes genom att sammanställa existerande data och rapporter om läget i länet inom en rad olika områden. Med de nationella jämställdhetspolitiska målen som utgångspunkt beskrevs hur situationen utvecklats under de år som gått sedan den tidigare strategin (2014–2018) togs fram och vilka nya problemområden som uppstått och kunnat identifieras. I systematiska diskussioner utifrån analysen, prioriterade strategigruppen ett fåtal områden under vart och ett av de nationella jämställdhetspolitiska målen. För att få in synpunkter och nya perspektiv från fler aktörer än de som ingått i strategigruppen, anordnades under arbetet även ett öppet forum och ett samråd. Utöver strategigruppen, deltog bland annat kommuner och frivilligorganisationer i dessa sammankomster.

I det efterföljande arbetet med att revidera och ta fram den nya strategin har varje organisation i strategigruppen bidragit med att utifrån om-

- 1 ***En jämn fördelning av makt och inflytande***
- 2 ***Ekonomisk jämställdhet***
- 3 ***Jämställd utbildning***
- 4 ***Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet***
- 5 ***Jämställd hälsa***
- 6 ***Mäns våld mot kvinnor ska upphöra***

världsbevakning och organisationens arbetsfält, uppdatera texten så att den innefattar sådant som har förändrats och utvecklats sedan den förra strategin togs fram. Det sjätte delmålet är det delmål som har genomgått störst förändring. Sedan 1 januari 2020 finns en regional strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. De åtta mål som den strategin utgörs av har inkorporerats även i denna strategi som prioriteringar för fortsatt arbete.

Vad gäller strukturen i strategin, har ett antal faktorer legat till grund för utformningen. När ett utvecklingsområde valts ut som en prioritering för Stockholms län har det formulerats för att visa vilken typ av arbete som det behövs mer av, snarare än mindre. I de flesta fall har följaktligen positiva formuleringar valts istället för

negativa. För att contextualisera prioriteringarna i strategin ges under varje delmål en kort problembeskrivning som fokuserar dels på den situation som utgör själva problemet, dels på de normer som bidrar till att upprätthålla situationen.

Strategin har även tagits fram utifrån ett normmedvetet och intersektionellt perspektiv. Det normmedvetna perspektivet innebär att urvalet av strategins prioriteringar har gjorts med hänsyn till skillnader och variation inom grupperna män och kvinnor. Med ett intersektionellt perspektiv vidgas begreppet jämställdhet ytterligare till att handla om mer än bara kön. I och med detta perspektiv är det viktigt att ta i beaktande att olika maktordningar, såsom ålder, etnicitet, religion, sexuell läggning, funktionalitet, klass, könsidentitet och könsuttryck, samspelar.

STOCKHOLMS LÄNS PRIORITERADE JÄMSTÄLLDHETSMÅL

1 *En jämn fördelning av makt och inflytande*

- Öka kvinnors tillit och delaktighet i demokratin.
- Stärk samhällets stöd och skydd mot försök att minska kvinnors inflytande.

2 *Ekonomisk jämställdhet*

- Minska könssegregeringen på arbetsmarknaden.
- Utjämna könsskillnaden i sysselsättning.
- Minska löne- och pensionsskillnaderna mellan kvinnor och män.
- Främja likabehandling på arbetsmarknaden.

3 *Jämställd utbildning*

- Minska könssegregeringen i utbildningssystemet.
- Förändra könsstereotypa normer för att skapa lika villkor och möjligheter i skolan.
- Utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller utbildning.

4 *Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet*

- Öka mäns deltagande i och nyttjande av offentligt stöd till föräldrar.
- Öka kunskap och kännedom om fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet och dess effekter.
- Utjämna de inomregionala skillnaderna i användning av offentlig omsorg.

5 *Jämställd hälsa*

- Öka jämställdheten och jämlikheten i hälso- och sjukvården.
- Utjämna inomregionala, hälsomässiga olikheter mellan könen i länet.
- Sätt in tidiga insatser mot den psykiska ohälsan och beakta särskilt de könsskillnader som finns.

6 *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra*

- Myndigheter och aktörer arbetar våldsförebyggande.
- Våldsutövare har tillgång till återfallsförebyggande insatser utifrån sina behov.
- Myndigheter och aktörer arbetar aktivt för att upptäcka våldsutsatta vuxna och barn samt våldsutövare.
- Våldsutsatta vuxna och barn har tillgång till insatser utifrån sina behov.
- Rättsvårdande myndigheter håller god kvalitet i utredningar och rättsprocesser.
- Våldsutsatta vuxna och barn medverkar i brottsutredningar.
- Myndigheter och aktörer arbetar med systematisk kunskapsutveckling.
- Myndigheter och aktörer använder metoder och insatser som vilar på evidens och/eller på beprövad erfarenhet.

1

EN JÄMN FÖRDELNING AV MAKT OCH INFLYTANDE

Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.

PROBLEMBESKRIVNING

Makten i Sverige och Stockholms län är ojämnt fördelad. Kön, ålder och ursprung är bara några av de faktorer som påverkar maktfördelningen – både den formella och informella. Till formell makt hör exempelvis representation i beslutsfattande organ och i näringslivet. Könsskillnaderna i tillgång till formell makt har minskat under de senaste åren, men på vissa områden går utvecklingen långsamt. På de ledande positionerna i näringslivet är män fortsatt kraftigt överrepresenterade.² Informell makt handlar om våra möjligheter att delta i att påverka föreställningar, tankar och idéer om oss själva och vårt samhälle. Det gäller till exempel utrymme i kultur och medier. Rapport visar att kvinnor upptar bara en tredjedel av medieutrymmet i Sverige.³

Under lång tid har män dominerat positioner som ledare och beslutsfattare. Det har lett till att ledarskap och auktoritet har associerats till maskulinitet.⁴ Normer kring ledarskap och kön bidrar till att upprätthålla den ojämna maktfördelningen i samhället. Normerna påverkar också hur offentliga uttalanden värderas utifrån kön, vilket kan förklara varför kvinnors representation i medier fortfarande är låg. När överrepresentationen av män har utmanats har detta lett till motreaktioner, inte minst på sociala medier.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Öka kvinnors tillit och delaktighet i demokratin.
- Stärk samhällets stöd och skydd mot försök att minska kvinnors inflytande.

² Regeringens skrivelse 2016/17:10, Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.

³ Edström, M.; Jacobsson, J. och Allt är Möjligt (2016) Räkna med kvinnor. Global Media Monitoring Project 2015. Nationell rapport Sverige, s. 21ff.

⁴ Wahl m.fl. (2001). Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön, kap. 5.

Foto: Mostphotos

OFFENTLIG SERVICE OCH MYNDIGHETERNAS INTERNA ARBETE

Målet om jämn fördelning av makt och inflytande är relevant i flera typer av offentlig service. Alla myndigheter berörs på något sätt då de är ansvariga för att medborgarna ska känna förtroende för och känna sig representerade av det offentliga. Detta inkluderar till exempel att fatta rättssäkra beslut i handläggning och att säkerställa att ingen diskriminering förekommer. Flera myndigheter, såsom Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, har tydliga roller i att främja medborgarnas självständighet genom arbete och därigenom deras möjlighet att kunna ta plats på de arenor som de finns och verkar inom. Skydd från hot och våld är ytterligare en viktig del i upprätthållandet av ett demokratiskt och jämställt samhälle. I detta är brottsbekämpning en central del.

För myndigheternas interna arbete, det vill säga de insatser som riktas till de egna anställda, är

delmålet om makt och inflytande relevant på flera sätt. För att uppnå målet behöver till exempel de anställda ha kunskap om hur strukturer och normer påverkar erbjudandet av service.

Som arbetsgivare kan myndigheterna därför erbjuda exempelvis utredningsmetodik, metodstöd och ytterligare kompetensutveckling inom området. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.⁵ Myndigheterna har dessutom ett ansvar att se till att det inte finns någon diskriminering vid rekrytering. Det bör också finnas möjligheter för de anställda att engagera sig politiskt, vilket arbetsgivaren kan underlätta genom att exempelvis bevilja ledighet för politiska aktiviteter.

⁵ <http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/>.
För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se <http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/>.

PRIORITERINGAR FÖR STOCKHOLM

Öka kvinnors tillit och delaktighet i demokratin
Det politiska inflytandet är inte jämnt fördelat, varken i riket eller i Stockholms län. Klyftan mellan dem som deltar och dem som inte deltar har vidgats.⁶ Högutbildade och socioekonomiskt resursstarka män är överrepresenterade bland aktiva och beslutsfattande i civilsamhället och politiska partier. Av de som valdes till kommunfullmäktige i Stockholms län 2018 var 45 procent kvinnor och 55 procent män. Könsfördelningen i regionfullmäktige är 50 procent kvinnor och 50 procent män. I regionstyrelsen är motsvarande siffror 53 procent män och 47 procent kvinnor.⁷ Nationell data visar att partierna också har allt svårare att locka unga, utrikes födda och personer från socioekonomiskt utsatta bostadsområden.⁸ Väljargrupper som upplever sig vara uteslutna från det politiska beslutsfattandet kan tappa tilltron till demokratin. Bättre representativitet skulle ge medborgare i flera grupper fler folkvalda att identifiera sig med. I och med att fler perspektiv på så vis skulle nå in i de demokratiska församlingarna, skulle dessa institutioners legitimitet också öka. Delaktighet handlar inte bara om att vara aktiv, utan också att ha förutsättningar för att kunna fortsätta vara det.

Många avhopp kan vara problematiskt då det kan vara en indikation på undermåliga förhållanden i kommunpolitiken, vilket utgör ett allvarligt demokratiskt problem. Enligt Brottsförebyggande Rådet (BRÅ) uppger var tredje förtroendevald (30 %) att de utsattes för trakasserier, hot eller våld under 2018, vilket är den högsta nivån sedan BRÅ började mäta utsatthet bland förtroendevalda.⁹ Hot och trakasserier står för den främsta ökningen. Det är en större andel kvinnor än män som uppger att angreppen mot dem är av sexuell karaktär.

För att alla länets invånare ska kunna delta på lika villkor krävs att fler ges rätt förutsättningar, inte bara för att börja delta, men för att långsiktigt kunna utnyttja sina medborgerliga rättigheter. Ökad tillit och delaktighet skulle innebära större möjligheter att utöva makt och inflytande på lika villkor. För individen är det en fråga om att kunna göra sin röst hörd liksom en fråga om självförverkligande. För att åstadkomma ökad tillit och delaktighet i demokratin i Stockholms län behövs också förbättringar på andra områden, såsom i utbildningssystemet för att etablera en stabil tilltro till demokratin hos unga. På så vis är denna prioritering kopplad till delmålet om jämställd utbildning. Det är dessutom viktigt att upprätthålla förtroendet för det offentliga och förmågan att leverera offentliga tjänster på ett likvärdigt sätt i hela länet. Prioriteringen har därmed även en koppling till de prioriteringar som berör utjämnande av inomregionala skillnader i länet.

Stärk samhällets stöd och skydd mot försök att minska kvinnors inflytande

Ett allvarligt hinder för att uppnå en jämställd fördelning av makt och inflytande är de grupper i samhället vars motiv är just att begränsa andra gruppers inflytande. I en studie från 2019 uppgav tre av tio förtroendevalda att de har utsatts för hot, våld eller trakasserier i samband med sitt politiska uppdrag under valåret 2018, en ökning från föregående mätning.¹⁰ Bland förtroendevalda överlag fanns ingen skillnad i andelen utsatta kvinnor och män. Däremot var förtroendevalda kvinnor som innehade ordförandeposter och kvinnor som var exponerade, exempelvis genom att vara aktiva på internet och i sociala medier, eller som var kända hos allmänheten, i högre grad utsatta än män i samma position. Trots att studien hade ett nationellt fokus kan dessa förhållanden även antas råda i Stockholms län.

6 SOU 2016:5 Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande.

7 SCB och Länsstyrelsen i Stockholm (2018) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2018, s. 64.

8 SOU 2016:5 Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande., s.186.

9 Brottsförebyggande rådet (2019) Politikernas trygghetsundersökning. Förtroendevaldas utsatthet under valåret 2018

10 SOM-institutet (2017) Svensk samhällsoro. Göteborgs Universitet.

För att alla länets invånare ska kunna delta på lika villkor krävs att fler ges rätt förutsättningar, inte bara för att börja delta, men för att långsiktigt kunna utnyttja sina medborgerliga rättigheter.

När det gäller makt att forma sitt eget liv har i rikstäckande opinionsundersökningar allt fler angett att de upplever ökad främlingsfientlighet som ”mycket oroande”, och frågan utgör idag ett av befolkningens främsta orosområden.¹¹ Den senaste rapporten om hatbrott från Brottsförebyggande rådet visade också att främlingsfientliga, antisemitiska, islamofobiska, kristofobiska och andra antireligiösa hatbrott har ökat i hela riket.¹² Främlingsfientlighet och kvinnofientlighet är ofta nära sammankopplat, vilket visats i flera internationella studier.¹³

Det förekommer hedersrelaterad kontroll av, framför allt, flickor och kvinnor i grupper med starka normer om släktens eller familjens heder. Frågan har varit omdebatterad under en längre

tid både i riket och lokalt i länet och antalet utsatta för hedersrelaterat våld eller förtryck i hela landet har uppskattats till cirka 100 000.¹⁴ För Stockholms län finns ingen tillförlitlig data över problemets omfattning, men det finns anledning att utgå ifrån att problemet är relativt utbrett även här.

Stärkt stöd och skydd från samhället är viktigt för att kunna arbeta mot försök att minska kvinnors inflytande. På samhällsnivå finns en risk att demokratin urholkas om samhället tillåter systematiska kränkningar utifrån kön. Denna prioritering är också nära knuten till målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, då särskilda insatser kan krävas för att förebygga ideologiskt drivet hot och våld.

11 Brottsförebyggande rådet (2019) Hatbrott 2018.

12 Se exempelvis Zick, A.; Küpper, B. och Hövermann, A. (2011) Intolerance, Prejudice and Discrimination – A European Report. Friedrich-Ebert-Stiftung.

13 SOU 2014:49 Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete, s. 221.

14 SOU 2014:49 Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete, s. 221.

2

EKONOMISK JÄMSTÄLLDHET

Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

PROBLEMBESKRIVNING

Kvinnor och män har olika ekonomiska förutsättningar. Generellt sett har män det bättre ekonomiskt ställt än kvinnor. Den personliga ekonomin är tätt sammankopplad med utbildning och arbete, och för att åstadkomma ekonomisk jämställdhet behöver därför möjligheterna att tillgodogöra sig utbildning och förutsättningarna för att förvärvsarbeta vara jämställda.

Även om klyftorna minskat råder fortsatt avsevärda skillnader i mäns och kvinnors förutsättningar att etablera sig, stanna kvar och utvecklas i arbetslivet och som företagare. Kvinnor och män är idag koncentrerade i olika sektorer och branscher av arbetsmarknaden och har dessutom visat sig ha olika möjligheter att förena arbete och familj samt att behålla hälsan i arbetet.

Det faktum att den svenska arbetsmarknaden är så pass uppdelad efter kön kan förklaras av normer om vilket kön som passar för ett visst yrke. Med dessa normer följer även att olika yrken med liknande kvalifikationskrav värderas

olika, och därmed finns även risk för potentiell diskriminering av de som verkar inom ett yrke eller på en position som inte följer könsnormen. Kulturen i en organisation eller bransch kan också ta sig uttryck i en idealbild av medarbetaren, med tillhörande både sakliga och osakliga personliga egenskaper och uttryck, som kan betraktas som stereotyper.¹⁵ Sådana stereotyper omfattar inte bara kön utan även förväntningar på bland annat etnicitet, sexualitet och funktionalitet. Detta kan leda till diskriminering, som är ett allvarligt hinder för att åstadkomma ekonomisk jämställdhet för alla.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Minska könssegregeringen på arbetsmarknaden.
- Utjämna könsskillnaden i sysselsättning.
- Minska löne- och pensionsskillnaderna mellan kvinnor och män.
- Främja likabehandling på arbetsmarknaden.

¹⁵ Diskrimineringsombudsmannen (2016). Hundra möjligheter att rekrytera utan att diskriminera – det här visar forskningen, s. 12.

Foto: Mostphotos

OFFENTLIG SERVICE OCH MYNDIGHETERNAS INTERNA ARBETE

Den offentliga service som har tydligast koppling till målet om ekonomisk jämställdhet är den som syftar till att stödja individen för att uppnå ekonomisk självständighet genom arbete. Utbildning, förmedling av och förberedelser inför arbete är viktiga delar, liksom rehabilitering och ekonomiskt stöd i perioder då arbete inte är möjligt. För detta krävs bland annat korrekt rättstillämpning, riktiga beslut om ersättning och väl utformade stöd som gör att alla kan leva på sin inkomst eller få ekonomiskt stöd och inte blir beroende av till exempel sin partner. Indirekt har myndigheterna inflytande över det allmänna samtalet genom att sprida kunskap till såväl privatpersoner som sakkunniga och beslutsfattare om faktorer som påverkar delmålet om ekonomisk jämställdhet, exempelvis om arbetsmarknads- och näringslivsutveckling, sjukskrivningsmönster, uttag av föräldrapenning och vård av barn.

Myndigheternas interna arbete för att uppnå målet om ekonomisk jämställdhet utgörs bland annat av att utarbeta arbetssätt och metoder för att skapa och sprida kunskap om hur man kan arbeta för att utjämna könsskillnader och ge kvinnor och män lika möjligheter att få arbete, utbildning eller stöd. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.¹⁶ Som arbetsgivare måste myndigheterna aktivt arbeta för att åtgärda osakliga löneskillnader och förebygga sjukskrivningar, samt arbeta aktivt i rekryteringar för att myndigheten ska kunna uppnå en jämn fördelning mellan kvinnor och män, samt bättre kunna spegla samhällets mångfald. Goda arbetsvillkor är viktigt för att säkra ett långt, utvecklande och hälsosamt arbetsliv. Detta innebär exempelvis att underlätta för anställda att kombinera betalt och

¹⁶ <http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/>
För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se <http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/>.

obetalt arbete, och att ha rutiner som säkerställer att kompetensutveckling erbjuds de anställda på ett jämställt sätt.

PRIORITERINGAR FÖR STOCKHOLM

Minska könssegregeringen på arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden är kraftigt könssegregerad i Stockholms län, liksom i riket överlag. Det finns ett tydligt samband där kvinnodominerade sektorer och yrkesgrupper är förknippade med betydligt lägre lönenivåer än mansdominerade sådana. År 2018 var de största yrkesgrupperna bland länets kvinnor kontorsassistenter/sekreterare, butikspersonal och grundskollärare/fritidspedagoger/förskollärare. Under samma period var de största yrkesgrupperna bland länets män IT-arkitekter/systemutvecklare/testledare, försäkringsrådgivare/företagssäljare/inköpare och butikspersonal.¹⁷ Könsuppdelningen är tydlig även på sektorsnivå. I länet arbetar 72 procent av alla kvinnor inom näringslivet och 28 procent i offentlig sektor, jämfört med 88 respektive 12 procent av männen. När det gäller företagande finns också stora könsskillnader i länet och endast en tredjedel av företagen i Stockholms län leds av kvinnor.¹⁸

En minskad segregering på arbetsmarknaden skulle bidra till att utjämna de ekonomiska klyftorna mellan män och kvinnor och följaktligen öka den ekonomiska jämställdheten. På samhällsnivå finns även potential att minskad könssegregering skulle resultera i bättre kompetensförsörjning om arbetskraften blev mindre styrd av de könsnormer som många yrken präglas av. En sådan utveckling skulle också göra individen mer fri att välja yrkesinriktning utan att mötas av fördomar kopplade till kön. För att åstadkomma minskad arbetsmarknadssegregering behöver dock förändringar av normer ske tidigt i medborgarnas liv.

På så vis är prioriteringen kopplad till delmålet om jämställd utbildning i allmänhet och prioriteringarna om minskad könssegregering i utbildningssystemet och förändrade könsnormer i synnerhet.

Utjämna könsskillnaden i sysselsättningsgrad

Stockholms län har rikets högsta sysselsättningsgrad. Sysselsättningen (20–64 år) är däremot lägre bland kvinnor (79 procent) jämfört med män (81 procent). Skillnaden mellan könen är ännu större inom gruppen utrikes födda. Inrikes födda mäns sysselsättningsgrad uppgår till 85 procent, vilket kan jämföras med 86 procent bland inrikes födda kvinnor. Utrikes födda män har en förhållandevis hög sysselsättning (70 procent), vilket är drygt fem procentenheter högre än bland utrikes födda kvinnor (65 procent).¹⁹

Sysselsättning är avgörande för den personliga ekonomin. Om könsskillnaderna i sysselsättning minskade skulle också inkomstklyftorna minska och den ekonomiska jämställdheten öka. För individen är arbetslöshet förknippat med en rad andra problem, såsom sämre hälsa och välbefinnande, vilket gör att prioriteringen är kopplad till delmålet om jämställd hälsa, och framförallt behovet av att utjämna könsskillnaderna i hälsa i olika delar av länet. Arbetskraftsdeltagande är dessutom tätt sammankopplat med ansvaret för det obetalda arbetet. En jämnare fördelning av hem- och omsorgsarbete skulle också utjämna möjligheterna att förvärvsarbeta.

Minska löne- och pensionsskillnaderna mellan kvinnor och män

Stockholms län har de högsta inkomstnivåerna i hela landet. Men samtidigt som länets såväl kvinnor som män har förhållandevis höga förvärvsinkomster har länet också de största könsskillnaderna i inkomst. Män har en betydligt högre inkomst än kvinnor och 2016 tjänade de i snitt 90 000 SEK mer om året. Även median inkomsten skiljer sig markant (306 000 SEK för länets kvinnor jämfört med 360 000 SEK för männen). En mycket högre andel män jämfört med kvinnor har vad som klassas som höga inkomster. Det är också vanligare bland kvinnor än bland män att ha vad som klassas som låga inkomster.²⁰

Inkomstskillnaderna kan förklaras av en rad olika faktorer. Förutom könssegregeringen av

¹⁷ På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2018, s. 37 ff.

¹⁸ Ibid, s. 44 ff.

¹⁹ Ibid, s. 33 ff.

²⁰ Ibid, s. 50.

Om könsskillnaderna i sysselsättning minskade skulle också inkomstklyftorna minska och den ekonomiska jämställdheten öka.

arbetsmarknaden som beskrivits ovan är det också mycket vanligare att kvinnor arbetar deltid. Även om skillnaden mellan män och kvinnors deltidsarbete minskat något så går det långsamt. År 1990 arbetade 71 procent av kvinnorna i länet heltid och år 2017 har andelen ökat till 76 procent. Bland män i länet har andelen under samma år minskat från 92 procent till 88 procent.²¹ Kvinnor är också långtidssjukskrivna i större utsträckning än män, vilket bidrar till ökade inkomstklyftor. Kön är dock inte den enda dimensionen som är tydlig när det gäller inkomstklyftor. Inrikes födda har det i regel bättre ställt än utrikes födda och personer som lever i par har bättre ekonomi än ensamstående.

Att utjämna könsskillnader i löner och pensioner skulle direkt påverka den ekonomiska jämställdheten då inkomst från arbete är de allra flesta svenskars primära inkomstkälla. För individen är inkomsterna avgörande för den egna självständigheten och att slippa vara beroende av en partner eller familj. I och med att hälsa är en förutsättning för förvärvsarbete är prioriteringen tydligt kopplad till delmålet om jämställd hälsa, och i synnerhet prioriteringen att förbättra den psykiska hälsan som både nationellt och i länet står för en allt större del av sjukskrivningarna. Inkomster från arbete på-

verkas också av fördelningen mellan betalt och obetalt arbete och prioriteringen hänger på så vis även samman med delmålet om jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.

Främja likabehandling på arbetsmarknaden

Ett stort hinder för att kvinnors och mäns ekonomiska ställning ska bli jämställd är diskriminering. Föreställningar om hur kompetent en person förväntas vara baseras ofta på faktorer som kön, etnicitet, ålder eller funktionsvariation. Det är välbelagt att diskriminering vid rekrytering är vanligt förekommande,²² men även ojämlika möjligheter till interna karriärprogressioner och ojämlika möjligheter att få kompetensutveckling är också exempel på diskriminering. Vad gäller det senare har studier visat att den anställdas kön påverkar hur en arbetsgivare ser på dess kompetensutveckling. I en undersökning från 2016 framkom att män i högre grad kompetensutvecklar sig genom externa privata kurser, medan kvinnor i högre grad följer och lär av kollegor. Männen upplevde sig också ha större inflytande över sin kompetensutveckling.²³

Liksom när det gäller könssegregeringen av arbetsmarknaden finns mycket som tyder på att det finns effektivitetsvinster att göra på att minska förekomsten av diskriminering på grund av kön. En sådan minskad diskriminering skulle öka den ekonomiska jämställdheten genom att fler skulle ges möjlighet att förvärvsarbete och genom att osakliga löneskillnader skulle minska. Diskriminering förekommer på långt fler arenor än bara arbetsmarknaden och effektivt arbete för att motverka fördomar behöver sannolikt påbörjas tidigt, redan i skolåldern. Därmed finns en tydlig koppling mellan denna prioritering och delmålet om jämställd utbildning, och i synnerhet med prioriteringen att förändra könsstereotypa normer.

²² Oxford Research (2012) Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet. Forskning som publicerats vid svenska universitet och högskolor sedan år 2000.

²³ Unionen (2016) Kompetensutvecklingsbarometer – En undersökning av tjänstemäns kompetensutveckling i uppfattning och praktik, s. 22, 26.

²¹ Ibid, s. 36.

3

JÄMSTÄLLD UTBILDNING

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.

PROBLEMBESKRIVNING

Flickor klarar sig i allmänhet bättre i skolan än pojkar men är i regel mer stressade. Möjligheter att tillgodogöra sig utbildning är något som påverkar en människas liv i en lång rad avseenden och har visat sig ha effekter på allt från inkomst till inflytande i samhället och hälsa. Det är också en viktig faktor i en persons självständighet och självförverkligande. Könssegregeringen i gymnasierna är fortsatt stark och könsspecifika förväntningar på hur flickor respektive pojkar ska bete sig i skolan har negativa effekter oavsett kön. Nuvarande maskulinitetsnormer innehåller en antipluggkultur som hindrar pojkar från att lyckas i skolan.²⁴ Samtidigt drabbas flickor av stress över prestationer och förväntningar som också kan ha sin grund i könsnormer och kan påverka deras psykiska hälsa negativt. På samma sätt som när det gäller könssegregeringen på arbetsmarknaden kan också den tydliga könsuppdelningen i gymnasiet förklaras av normer om vilket kön som passar för ett visst yrke.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Minska könssegregeringen i utbildningssystemet.
- Förändra könsstereotypa normer för att skapa lika villkor och möjligheter i skolan.
- Utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller utbildning.

OFFENTLIG SERVICE OCH MYNDIGHETERNAS INTERNA ARBETE

Skolan levererar den mest centrala offentliga service som berörs av delmålet om jämställd utbildning. Hela utbildningssystemet – från förskola till universitet – ska dock genomsyras av målet. Men det behövs också stöd och samverkan med annan offentlig service, såsom hälso- och sjukvård och sociala insatser. Att ha en god hälsa är en förutsättning för att kunna

Foto: Mostphotos

tillgodogöra sig en utbildning väl, och för att åstadkomma jämställd utbildning behöver barn och ungdomar därför också få jämställd tillgång till hälsa och gynnsamma sociala förutsättningar. Det interna arbetet för att uppnå målet om jämställd utbildning, innebär bland annat att utarbeta arbetsätt och metoder för att få normkritiken på plats bland både elever och lärare.

Att anordna temadagar om jämställdhet och att barn och ungdomar får kunskap om arbetsmarknaden är också av stor vikt för att alla elever ska kunna göra medvetna val kring utbildningsvägar. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.²⁵ Vidare kan myndigheter erbjuda praktikplatser till ungdomar för att väcka intresse och uppmuntra till mindre traditionella utbildningsval. Dessutom

kan myndigheterna i egenskap av arbetsgivare underlätta för både kvinnor och män att vidare utbilda sig och ta del av kompetensutvecklingsmöjligheter.

PRIORITERINGAR FÖR STOCKHOLM

Minska könssegregeringen i utbildningssystemet

Ett skäl till att arbetsmarknaden är så uppdelad mellan könen är att utbildningssystemet är tydligt könssegregerat. Pojkar och flickor koncentreras i olika utbildningsinriktningar som speglar arbetsmarknadens könssegregering. Enligt Skolverket var, i Stockholms län, andelen pojkar på de yrkesförberedande programmen 2019/2020 högst på El- och energiprogrammet samt VVS- och fastighetsprogrammet medan det bland flickor var högst andel på Hantverksprogrammet, Naturbruksprogrammet och Vård- och omsorgsprogrammet. Inom de högskoleförberedande programmen är skillnaderna mellan

²⁵ <http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/>
För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se <http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/>.

Minskad könssegregering i skolan skulle bidra till ett mer jämställt utbildningssystem genom att möjliggöra för fler att välja utbildningsvägar utan oro för att mötas av fördomar kopplade till kön.

könen inte lika stora, undantaget Teknikprogrammet och det Humanistiska programmet som domineras av pojkar respektive flickor.²⁶ Även horisontell segregering inom utbildning är ett problem då kvinnor fortsatt är underrepresenterade på höga poster inom akademien. Flera nationella studier visar att kvinnor avancerar i lägre grad än män vid universitet och högskolor, och att det för de kvinnor som avancerar tar längre tid än för män att gå från doktorsgrad till professor.²⁷

Minskad könssegregering i skolan skulle bidra till ett mer jämställt utbildningssystem genom att möjliggöra för fler att välja utbildningsvägar utan oro för att mötas av fördomar kopplade till kön. Minskad könssegregering i utbildningssystemet är dessutom avgörande för att lyckas minska könssegregeringen på arbetsmarknaden, vilket i sin tur skulle kunna resultera i bättre kompetensförsörjning till bristyrken. Således är denna prioritering mycket nära knuten till delmålet om ekonomisk jämställdhet och i synnerhet till prioriteringen om att bryta arbetsmarknadens starka könssegregering.

Förändra könsstereotypa normer för att skapa lika villkor och möjligheter i skolan

Sett till betyg presterar flickor i regel bättre än pojkar i skolan. Det finns många tänkbara orsaker till detta. Bland annat finns forskning som tyder på att det finns ett samband mellan maskulinitetsnormer och lägre prestationer.²⁸ Ett mindre engagemang i skolarbetet skulle alltså kunna bero på att skolan upplevs som feminin och utgör ett hot mot pojkarnas maskulinitet. På så vis skapas en sorts ”antipluggkultur” bland pojkar. För att bryta denna kultur har vikten av att synliggöra dessa maskulinitetsnormer bland pojkar påtalats.²⁹

Gruppen ”pojkar” är dock inte en homogen grupp. Pojkar med föräldrar med eftergymnasial utbildning är generellt sett en framgångsrik grupp i skolan, medan pojkar med föräldrar med endast förgymnasial utbildning som högsta utbildning i regel inte presterar lika bra.³⁰ Vi kan se att skillnaderna mellan socioekonomiska grupper har förstärkts senaste åren. En möjlig förklaring till detta är den stora flyktinginvand-

²⁶ Länsstyrelsen Stockholm (2016d) STOCKHOLM 2025 – En utbildnings- och arbetsmarknadsprognos. Rapport 2016:16, s. 44.

²⁷ Högskoleverket (2011) Forskarkarriär för både kvinnor och män? Statistisk uppföljning och kunskapsöversikt (2011:6R), s. 8.

²⁸ SOU 2010:51 Könskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker.

²⁹ Se exempelvis SOU 2010:53 Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om ”pojkkrisen”.

³⁰ Nationella Sekretariatet för Genusforskning (u.å.) Kunskap om genus. Förddjupning: skola. Skolprestationer.

ringen hösten 2015. Nyanlända elever har ofta flera missade skolår att ta igen. Dessutom har de äldre eleverna i många fall mycket kort tid på sig att hinna få behörighet till gymnasieskolan.³¹ I länet blir flickor och unga kvinnor i större utsträckning än pojkar och unga män behöriga till vidare studier, både när det gäller gymnasiet och högskolan.³²

Utifrån vissa skolrelaterade hälsoaspekter skiljer sig pojkar och flickor markant. Exempelvis upplever flickor betydligt mer skolrelaterad stress än pojkar. Däremot ser vi en liten tendens till utjämning jämfört med 2016-års statistik, där flickornas andel minskar något och pojkarnas ökar något. Bland barn i årskurs 6–9 angav 30 procent av flickorna och 16 procent av pojkarna att de ofta känner sig stressade på grund av läxor eller prov. Motsvarande siffror för gymnasieungdomar var 54 procent för flickor och 27 procent för pojkar.³³

Ett normmedvetet arbete har potential att göra utbildningen mer jämställd, bland annat genom att förbättra förutsättningarna för alla elever att göra fria och medvetna utbildningsval – dels gällande i vilken utsträckning och på vilket sätt elever engagerar sig i skolan, dels gällande inriktningar på fortsatta studier. Det normmedvetna arbetet i skolan är också avgörande för att förhindra negativa effekter av destruktiva normer senare i livet, exempelvis för att förebygga våld eller psykisk ohälsa. Flera studier har visat att universella preventionsprogram som fokuserar på unga och vuxna män gör dem mindre våldsamma mot kvinnor och barn och även gentemot andra män. Också andra områden kopplade till mäns hälsa har förbättrats av programmen.³⁴ På så vis är denna prioritering avgörande för andra delmål, såsom jämställd hälsa och att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller utbildning

Flickor klarar sig i allmänhet bättre än vad pojkar gör, men inom området jämställd utbildning är det viktigt att också beakta de stora inomregionala skillnader som finns. När det gäller kvaliteten är exempelvis endast 57 procent av lärarna i Haninge behöriga, jämfört med 84 procent i Danderyd.³⁵ Beroende på kommun varierar andelen icke gymnasiebehöriga mellan några enstaka individer och upp till 25 procent beroende på kommun och kön. För enskilda skolor i länet varierar utfallet mellan att samtliga elever är behöriga till att färre än 40 procent når behörighet till gymnasieskolan.³⁶

En grupp som drabbas särskilt hårt av kvalitetsbrister är elever med funktionsnedsättningar, och i den gruppen är flickor särskilt utsatta. Nationellt sett är 21 procent av unga med funktionsnedsättning ganska eller mycket missnöjda med sin skolsituation, vilket kan jämföras med övriga barn där andelen är 8 procent.³⁷ Bland unga personer (16–24 år) med funktionsnedsättning är det cirka 12 procent som varken är i studier eller i arbete. Detta är en nästan dubbelt så hög andel som för unga personer utan funktionsnedsättning. Flickor med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar får i regel sämre stöd än motsvarande grupp pojkar, vilket bland annat leder till att de känner sig mindre trygga i skolan. De får ofta sina diagnoser senare och många går odiagnostiserade.³⁸

För att uppnå jämställd utbildning måste alla elever i länet inkluderas, med hänsyn till skilda förutsättningar. Det är också viktigt att elevens geografiska hemvist inte tillåts avgöra kvaliteten på dess undervisning. En högkvalitativ utbildning för alla är avgörande för att uppnå även flera av de andra delmålen, inte minst ekonomisk jämställdhet.

31 Länsstyrelsen Stockholm (2016) Stockholm 2017 – Full fart framåt! 2016:27, s. 27.

32 SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2018) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2018, s. 20.

33 SCB (2016) Undersökningarna av barns levnadsvillkoren 2014–2015.

34 Barker, G. Ricardo, C. och Nascimento, M (2007) Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: Evidence from programme interventions. Genève: Världshälsoorganisationen (WHO).

35 Lärarförbundet, Lärarkollen 2019 års statistik.

36 Länsstyrelsen (2016a) STOCKHOLM 2017 – Full fart framåt! 2016:27, s. 75.

37 Myndigheten för delaktighet (u.å) Barn och unga med funktionsnedsättning.

38 Olsson, E (2016) Flickor med adhd får sämre stöd. Skolvärlden.

4

JÄMN FÖRDELNING AV DET OBETALDA HEM- OCH OMSORGSARBETET

Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.

PROBLEMBESKRIVNING

Kvinnor och män har idag inte samma möjligheter att förena betalt arbete med att ha en familj och att vårda relationer med närstående. Det beror på att kvinnor fortfarande tar ett betydligt större ansvar för det obetalda hem och omsorgsarbetet, medan män ägnar mer tid åt förvärvsarbete. Även om mäns andel av det obetalda arbetet ökat de senaste åren, vilket bland annat syns på ett jämnare uttag av föräldraförsäkringen, är det långt kvar tills ansvaret är jämnt delat. Samhällsservice som förskola och äldreomsorg är centralt för att kvinnor och män ska kunna delta på arbetsmarknaden på lika villkor.

En förklaring till den ojämna könsfördelningen av hem- och omsorgsarbetet är könsstereotypa normer kring vem som bär ansvar för vilket arbete. Kvinnor har historiskt ansvarat för hem-

och omsorgsarbete medan mäns traditionella roll har varit som familjeförsörjare. Traditionella normer associerar omhändertagande och omvårdnad med femininitet och påverkar hur ansvaret fördelas mellan könen. Dessa idéer leder även till olika förväntningar i arbetslivet, vilket påverkar karriären och de möjligheter som erbjuds där.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Öka mäns deltagande i och nyttjande av offentligt stöd till föräldrar.
- Öka kunskap och kännedom om fördelningen av det obetalda hem och omsorgsarbetet och dess effekter.
- Utjämna de inomregionala skillnaderna i användning av offentlig omsorg.

Foto: Mostphotos

OFFENTLIG SERVICE OCH MYNDIGHETERNAS INTERNA ARBETE

Den offentliga service som berörs av målet är dels sådan som underlättar för personer att förvärvsarbeta, såsom arbetsförmedling, rehabilitering, barn och äldreomsorg, och dels sådan som möjliggör och underlättar omsorgsarbete, såsom föräldraförsäkring och föräldrastöd. För att åstadkomma jämn fördelning av det obetalda hem och omsorgsarbetet måste likvärdigt stöd erbjudas alla oavsett kön, och myndigheterna har ett ansvar för att bedömningar görs utifrån en könsneutral och rättssäker utredningsmetodik. Även information ska ges på ett jämställt sätt, så att exempelvis skola, vård, och omsorg ser till att båda föräldrarna får information om sina barn och att personer av båda kön informeras på samma sätt om sina anhöriga.

Internt kan myndigheterna bidra till att uppnå målet om jämn fördelning av hem- och omsorgsarbetet genom jämställdhetsbudgetering, som är en viktig del av att tillämpa jämställd hetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.³⁹ Myndigheterna kan även erbjuda kompetensutveckling till sina anställda för att synliggöra och medvetandegöra det obetalda hemarbetets konsekvenser, exempelvis för hälsan och privat ekonomin. Myndigheterna behöver också vara flexibla och familjevänliga arbetsgivare som ger möjligheter att kombinera arbete och fritid oavsett kön.

³⁹ <http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/>
För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se <http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/>.

PRIORITERINGAR FÖR STOCKHOLM

Öka mäns deltagande i och nyttjande av offentligt stöd till föräldrar

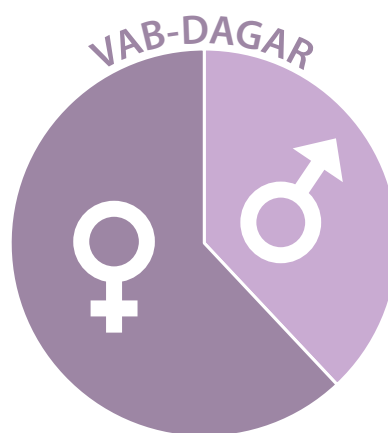
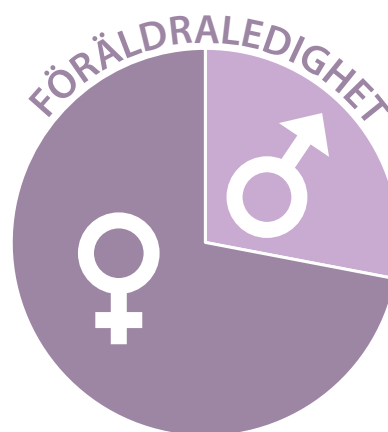
Kvinnor och män använder fortfarande föräldraförsäkringen i olika stor utsträckning. Under 2017 tog männen i Stockholms län ut färre föräldraledighetsdagar än vad kvinnorna gjorde – endast 29 procent – och bara 39 procent av VAB-dagarna.⁴⁰ Förutom kön är utbildning och inkomstnivå viktiga faktorer som påverkar hur fördelningen av föräldrapenningen ser ut. Dessutom påverkas den ena förälderns uttag av dagar även av den andra förälderns utbildnings nivå och inkomst.⁴¹

Om mäns deltagande i och nyttjande av offentligt stöd till föräldrar ökade, är det troligt att män också skulle ta sig an en större del av det obetalda hem och omsorgsarbetet. Att öka mäns andel av ansvaret i föräldraskapet är viktigt eftersom det är tätt sammankopplat med flera av de andra delmålen. Uttaget av föräldraledighet påverkar exempelvis löneutvecklingen och således möjligheterna att uppnå ekonomisk jämställdhet. Dessutom hänger en hög arbetsbelastning av obetalt och betalt arbete samman med en ökad risk för sjukfrånvaro, och delmålet om jämställd hälsa är således också relevant.

Kvinnor som nyligen fått sitt andra barn är starkt överrepresenterade i sjukskrivningsstatistiken. Detta tyder på att faders ansvar för omsorg bör grundläggas tidigt i föräldraskapet, bland annat genom att se till att information och föräldrastöd riktas till alla föräldrar med utgångspunkt i deras förutsättningar.

Öka kunskap och kännedom om fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet och dess effekter

När det gäller könsfördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet finns ingen uppdaterad officiell data på länsnivå. Enligt data på riksnivå kan dock konstateras att kvinnor och män i genom snitt arbetar lika många timmar per dygn, men män ägnar mer tid åt förvärvsarbete

och kvinnor ägnar mer tid åt hemarbete.⁴² Det bör dock tilläggas att den senaste av dessa undersökningar gjordes 2010 och att det inte är möjligt att bedöma utvecklingen sedan dess, även om indikationer kan fås genom exempelvis fördelningen av föräldraförsäkringen. Detta försvårar uppföljningen av delmålet och visar på ett behov av ytterligare kunskap på området.

Ökad kunskap om fördelningen av den del av det obetalda hem- och omsorgsarbetet som är mindre synligt i offentlig statistik, är en förutsättning för att kunna utjämna de skillnader som finns. Ökad kännedom om könsskillnaderna skulle kunna leda till nya insatser som kan verka för att utjämna arbetsbördan och frigöra kvinnor till att ägna mer tid åt förvärvsarbete, deltagande i demokratiska processer och överlag

40 SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2018) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2018, s. 27.

41 LO (2017) Sveriges jämställdhetsbarometer 2017 – Tid, makt och pengar, s. 28.

42 SCB (2010) Tidsanvändningsundersökning. Genomsnittlig tidsanvändning för personer i åldern 20–64 år.

För att alla oavsett kön ska kunna delta i förvärsarbete krävs att det finns tillgång till barnomsorg när föräldrarna faktiskt arbetar.

verka på arenor där män idag är överrepresenterade. På så vis är prioriteringen kopplad till delmålen om ekonomisk jämställdhet och om jämn fördelning av makt och inflytande.

Utjämna de inomregionala skillnaderna i användning av offentlig omsorg

Offentlig omsorg såsom förskola och äldreomsorg har stor betydelse för kvinnors möjligheter att delta i arbetskraften. Användningen av dessa tjänster varierar dock mycket inom länet. 2017 hade 91 procent av 1–5-åringarna i Danderyd en förskoleplats jämfört med 79 procent av barnen i Solna. I Sollentuna har 88 procent av 6–12-åringarna en fritidshemsplats. Det kan jämföras med 45 procent av barnen i Södertälje.⁴³

För att alla oavsett kön ska kunna delta i förvärsarbete krävs att det finns tillgång till barnomsorg när föräldrarna faktiskt arbetar. Många kvinnor och män i arbetaryrken anger dock att barnomsorgen inte är öppen när de arbetar.⁴⁴

I en nationell undersökning svarar 22 procent av arbetarkvinnorna och 20 procent av arbetarmännen att barnomsorgen sällan eller aldrig är öppen när de arbetar. I första hand efterfrågas barnomsorg på kvällar och helger, därefter tidiga morgnar och natt.

De senaste decennierna har dessutom anhörigomsorgen ökat. Den största gruppen av de som ger anhörigomsorg är döttrar till lågutbildade äldre, en grupp som dock är ojämnt fördelad över länet. Denna grupps möjligheter till ekonomisk självständighet genom betalt arbete är sämre än övriga gruppers och har dessutom försämrats under de senaste 20 åren.⁴⁵

Skillnader i användning av både barn och äldreomsorg kan i vissa fall eventuellt förklaras av olika kännedom om systemet samt olika tillit och förtroende för hur det fungerar, vilket i så fall visar på behovet av samordnade informationsinsatser.

I ett arbete för att förbättra likvärdigheten i och tilltron till den service som erbjuds är det viktigt att tillämpa ett jämställdhetsperspektiv. Om de inomregionala skillnaderna i användningen av offentlig omsorg kunde utjämnas skulle också bördan av det obetalda arbetet för många kvinnor i Stockholms län minska, vilket skulle utgöra ett steg närmre att uppnå målet om att utjämna fördelningen av hem- och omsorgsarbete. Kvinnors möjlighet att förvärsarbete måste tillgodoses i hela länet, i synnerhet efter som möjligheten till förvärsarbete är centralt för att uppnå målet om ekonomisk jämställdhet. Likvärdig service är också viktigt för att öka den generella tilltron och delaktigheten i demokratin, vilket därmed också kopplar prioriteringen till delmålet om jämn fördelning av makt och inflytande.

43 SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2018) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2018, s. 29.

44 LO (2017) Sveriges jämställdhetsbarometer 2017 – Tid, makt och pengar, s. 40ff.

45 Regeringen (2016) Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid. Regeringens skrivelse 2016/17:10, s. 79.

5

JÄMSTÄLLD HÄLSA

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.

PROBLEMBESKRIVNING

Hälsa är en viktig förutsättning för att människor ska ha möjlighet att förvärvsarbeta, utbilda sig eller delta i demokratiska processer, det vill säga forma både sina egna liv och det samhälle de lever i. Idag finns skillnader mellan kvinnor och mäns hälsa. Medellivslängden ökade under perioden 2006–2017 för både kvinnor och män och för alla utbildningsgrupper, men med undantag för kvinnor med förgymnasial utbildningsnivå. Kvinnor lever i genomsnitt tre år längre än män, men har i många avseenden en sämre hälsa. Vidare finns det hälsoskillnader mellan personer i särskilt utsatta situationer och den övriga befolkningen, till exempel mellan befolkningen i sin helhet och personer med funktionsnedsättning, hbtq-personer och vissa nationella minoriteter. Ofta rapporterar kvinnor sämre hälsa än män i samma grupp.⁴⁶

De vanligaste skälen till sjukskrivningar är psykiska symtom och värk i rörelseorganen. Sjukskrivning för psykiska orsaker har ökat för

både kvinnor och män, men efter 2010 har ökningstakten varit särskilt hög för kvinnor.

Den psykiska ohälsan är mer utbredd bland kvinnor än bland män i Sverige, och könsskillnader i psykisk ohälsa syns redan från mycket tidig ålder.⁴⁷

Den arbetsrelaterade ohälsan och sjukfrånvaron är större för kvinnor än för män. Utöver dessa könsskillnader finns också påtagliga skillnader i hälsa mellan olika delar av Stockholmsregionen.

Kvinnors hälsa påverkas negativt av den maktordning som finns mellan män och kvinnor. Det gäller särskilt i dess mest extrema uttryck som mäns våld mot kvinnor utgör. Negativa hälsoeffekter av könsstereotypa normer finns även för män exempelvis genom att mäns våld också drabbar män och pojkar.

Dagens maskulinitetsnormer kan också bidra till att män i större utsträckning än kvinnor missköter sin hälsa och låter bli att söka vård och stöd i

⁴⁶ Sveriges kommuner och regioner 2019. Ojämsställdhet i hälsa och vård.

⁴⁷ Ibid

tidigt skede av ohälsa. Detta gäller särskilt vid psykisk ohälsa då fler män än kvinnor begår självmord. Normer kan också påverka vilken behandling, service och bemötande som män respektive kvinnor får inom vård och omsorg.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Öka jämställdheten och jämlikheten i hälso- och sjukvården.
- Utjämna inomregionala, hälsomässiga olikheter mellan könen i länet.
- Sätt in tidiga insatser mot den psykiska ohälsan och beakta särskilt de könsskillnader som finns.

OFFENTLIG SERVICE OCH MYNDIGHETERNAS INTERNA ARBETE

Jämställd hälsa är relevant i nästan alla former av offentlig service. Sektorer som berörs på ett direkt sätt är exempelvis hälso- och sjukvården, offentligt finansierad omsorg och andra stödfunktioner som är relaterade till olika former av

funktionsnedsättningar. Likvärdiga hälsofrämjande insatser ska erbjudas de som behöver dem utan hänsyn till kön, något som kräver tydliga strukturer och arbetssätt som motverkar både omedvetna och medvetna fördomar. En viktig del i arbetet för att uppnå delmålet är folkhälsoarbetet, där ett exempel är det förebyggande arbetet mot alkohol, narkotika, dopning och tobak.

För att uppnå målet om jämställd hälsa kan myndigheterna arbeta internt med kompetensutveckling. Detta kan bland annat inkludera kunskapshöjande insatser för att bli bättre på att identifiera bakomliggande orsaker till psykisk ohälsa (såsom våld i nära relation), insatser för att öka medvetandet om inomregionala skillnader i hälsa och levnadsvillkor samt analyser för att upptäcka och kunna åtgärda omotiverade könsskillnader inom vård och omsorg. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja

jämställdhet.⁴⁸ Som arbetsgivare har myndigheterna dessutom ett ansvar att säkerställa en god arbetsmiljö och förebygga både fysisk och psykisk ohälsa bland de egna anställda.

PRIORITERINGAR FÖR STOCKHOLM

Öka jämställdheten och jämlikheten i hälso- och sjukvården

Både bemötande och valet av behandlingar inom hälso och sjukvården har visat sig variera beroende på faktorer som patienternas kön, etnicitet, funktionsförmåga, ålder, sexuella läggning och könsidentitet.⁴⁹ I regel får de med starkare ställning, socioekonomiskt och utbildningsmässigt, också bättre vård. Inom Stockholms län tyckte bara 43,5 procent av kvinnorna att vården gavs på lika villkor, i jämförelse med 56,1 av männen. I Stockholm är det färre både män och kvinnor jämfört med övriga riket, som har uppfattningen att vård ges på lika villkor.⁵⁰

Könsskillnader i vårdtillgång finns inom en rad olika områden. Nationellt sett har kvinnor exempelvis sämre tillgång till operation av grå starr än män och för en rad olika typer av ländryggsbesvär gäller att kvinnor har mer smärta än män innan de blir opererade. Studier indikerar att kvinnor med Alzheimers sjukdom får färre timmar hemtjänst än män i samma situation. Vårdens kunskap om bråck i ljumsken samt borrelia tycks ofta utgå från en manlig norm som kan medföra att kvinnor inte blir rätt diagnostiserade och inte heller får adekvat behandling.⁵¹

Å andra sidan visar män med diabetes sämre resultat för blodsocker och blodtryck än kvinnor, och män med cancer i tjocktarmen eller ändtarmen måste oftare opereras om än kvinnor. En förklaring som har diskuterats är att män avstår från att efterfråga vård eftersom det inte passar med traditionella förställningar om maskulinitet att försätta sig i den ställning av beroende och underordning som patientrollen innebär, och att män därför ofta får vård endast i ett senare skede.

Det är i dagsläget något vanligare att de klagomål som framförs på sjukvården gäller patienter som är kvinnor och kvinnor rapporterar mer än dubbelt så ofta som män att de blivit kränkta av vården.⁵² En annan dimension som spelar in i val av behandlingar är ålder. Vid en del sjukdomar har äldre sämre tillgång till behandling än yngre trots att det ofta inte är motiverat att ha olika behandlingspolicyer för yngre och äldre patienter. Det är också viktigt att alla, oavsett kön, utifrån sina behov behandlas jämställt och likvärdigt när det gäller resurser och insatser.

Det finns i dagens läge ett behov av satsningar för att utveckla den vård som riktas specifikt till kvinnor, bland annat inom förlossningsvården.

Ökad jämställdhet inom hälso- och sjukvården är en nyckel till att uppnå jämställd hälsa. Om osakliga åtskillnader upphörde skulle det få direkta hälsoeffekter för folkhälsan. För individen skulle risken för utebliven eller fel behandling minska. Vikten av att vård erbjuds på jämlika grunder gör också att prioriteringen hänger samman med delmålet om jämn fördelning av makt och inflytande och för tilltron till det demokratiska systemet.

Utjämna inomregionala, hälsomässiga olikheter mellan könen i länet.

I jämförelse med riket ligger Stockholms län som helhet bra till både vad gäller folkhälsa och sjukskrivningstal.⁵³ Däremot finns stora inomregionala skillnader i livsvillkor, levnadsvanor, självskattad hälsa, hälsorelaterad livskvalitet samt förväntad livslängd mellan olika områden och grupper i länet. En betydande variation mellan områden finns vad gäller andel med eftergymnasial utbildning, andel utrikesfödda, förvärvsintensitet, medianinkomst samt andel barn som bor i hushåll med ekonomiskt bistånd. I en undersökning från 2010 angav 26 procent av kvinnorna och 24 procent av männen i Stockholms län att deras allmänna hälsotillstånd var ”någorlunda”, ”dåligt” eller ”mycket dåligt”.⁵⁴ Undersökningen visade dock på stora inom regionala skillnader. En viktig orsak till detta är skillnader i livsvillkor, såsom utbildningsnivå, ekonomiska förutsättningar i form av förvärvsfrekvens och inkomstnivå, vilket har bäring på både levnadsvanor och hälsa.

48 <http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/>

För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se <http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/>

49 SKR (2019) (O) jämställdhet i hälsa och vård samt Vårdanalys (2014) En mer jämlik vård är möjlig

50 Vården i siffror (2015).

51 Sveriges kommuner och regioner (2019) (O) jämställdhet i hälsa och vård.

52 Ibid, s. 84f

53 Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (2014) Livsvillkor, levnadsvanor och hälsa i Stockholms län – Öppna jämförelser 2014.

54 Ibid, s. 60.

Kvinnor i Nynäshamn har lägst förväntad livslängd i länet. Den högsta förväntade livslängden bland kvinnor ses i Danderyd, Lidingö, Vaxholm, Täby och Sollentuna. Man kan notera att skillnaden i förväntad återstående livslängd vid 30 års ålder mellan personer med eftergymnasial och för gymnasial utbildning är större i Stockholms län än i riket som helhet, för män (6,9 år) och för kvinnor (5,9 år).

Hälsoskillnaderna är dock inte bara stora mellan kommuner, utan även inom dem. Ovan nämnda undersökning visade på skillnader inom Stockholms stad, där förekomsten av långvarig begränsande sjukdom, där kvinnor är överrepresenterade, var högst bland kvinnor i Rinkeby-Kista och lägst bland kvinnor i Kungsholmen, Östermalm och Bromma.⁵⁵ Dessutom växer en sjättedel av barnen i Rinkeby-Kista upp i hushåll med ekonomiskt bistånd, vilket innebär sämre förutsättningar för god hälsa.

Kvinnor och män är heterogena grupper med stora inbördes skillnader. Det är därför viktigt att ett arbete för jämställd hälsa i hela länet har ett intersektionellt perspektiv. För att uppnå målet om jämställd hälsa för alla måste arbetet nå alla delar av länet och anpassas till de varierande förhållanden som råder på olika platser. Statistiken visar också att hälsomålet är tätt sammankopplat med målen om jämställd utbildning och ekonomisk jämställdhet.

Sätt in tidiga insatser mot den psykiska ohälsan och beakta särskilt de könsskillnader som finns

Även om folkhälsan i Stockholmsregionen på många sätt är bättre jämfört med riket så är psykisk ohälsa och psykosocial stress överrepresenterat i storstäder och utgör ett ökande hälsoproblem i länet. Depression och ångest har ökat påtagligt i Stockholms län och 2018 fick tretton procent av de vuxna kvinnorna och sex procent av männen en sådan diagnos jämfört med sex respektive tre procent år 2006.⁵⁶ Man har också sett en stor ökning av kvinnors sjukskrivning på grund av utmattningsdepression i samband med återgång till arbetet efter föräldraledighet, i synnerhet efter andra barnet.

Kvinnor är tydligt överrepresenterade när det gäller arbetsskador i form av psykiska besvär. Detta tros kunna bero på att fler kvinnor än män arbetar skift, vilket även ökar risken för sömnrörningar, typ 2-diabetes, ryggbesvär, stroke med mera. Dessutom har fler kvinnor än män arbeten som innebär höga krav och låg kontroll över arbetsuppgifterna (36 procent jämfört med 21 procent), och fler kvinnor än män upplever höga psykologiska krav i arbetet. Detta innefattar bland annat att arbetet nästan hela tiden kräver uppmärksamhet och koncentration (49 procent jämfört med 38 procent) och att arbetet ofta försätter dem i känslomässigt svåra situationer (20 procent jämfört med 9 procent). Höga psykologiska krav ökar risken för utbrändhet, känslomässig utmattning och allmän psykisk ohälsa.⁵⁷ Personer i kontaktyrken har visat sig vara särskilt utsatta.

Statistiken över psykisk ohälsa är dock svårtolkad. När det gäller mäns hälsa är själva efterfrågan på vård en viktig fråga, män söker vård mer sällan än kvinnor. Men det finns också indikationer på att män inte tas på allvar när de väl söker vård för psykisk ohälsa. Ett globalt fenomen är att män oftare avlider i självmord, medan självsador och självmordsförsök är vanligare bland kvinnor.⁵⁸

Som en av de nya stora utmaningarna är fokus på psykisk ohälsa viktigt för att kunna uppnå jämställd hälsa. En förbättrad psykisk hälsa inom de områden där könsskillnaderna är tydliga skulle ha stora effekter på hälsan totalt sett. Det skulle kunna innebära färre sjukskrivningar för psykisk ohälsa bland kvinnor och färre självmord bland män. Såväl det stora ansvaret för hem- och omsorgsarbete som arbetsmiljö och arbetsförhållanden i kvinnodominerade sektorer har visat sig påverka den psykiska hälsan negativt, varför insatser inom delmålen som rör ekonomi, obetalt arbete och hälsa med fördel skulle kunna koordineras.

⁵⁵ Ibid, s. 82

⁵⁶ Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm. Folkhälsorapport 2019 Stockholms län.

⁵⁷ Arbetsmiljöverket (2016) Kvinnors och mäns arbetsvillkor – betydelsen av organisatoriska faktorer och psykosocial arbetsmiljö för arbets- och hälsorelaterade utfall. Kunskaps-sammanställning 2016:2.

⁵⁸ Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm. Folkhälsorapport 2019 Stockholms län.

6

MÄNS VÅLD MOT KVINNOR SKA UPPHÖRA

Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

PROBLEMBESKRIVNING

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt och omfattande samhällsproblem som orsakar stort fysiskt och psykiskt lidande för de drabbade.

Med mäns våld mot kvinnor avses våld som sker i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt sexuellt våld oberoende av relation.

Föreställningar om kön, makt och sexualitet har en grundläggande betydelse för alla former av mäns våld mot kvinnor. Mäns våld mot kvinnor begränsar individens rörelse och handlingsutrymme och är ett allvarligt hot mot både vuxnas och barns hälsa. Därigenom påverkar det även förutsättningarna för jämställd makt och inflytande, ekonomi och utbildning. Våldet innebär också stora samhällskostnader för hälso- och sjukvården, rättsväsendet och socialförsäkringar. Både vuxna och barn oberoende av könsidentitet och sexuell läggning kan ut-

sättas för eller utöva våldet. Det betyder att delmålet även omfattar mäns och pojkars våldsutsatthet, och kvinnor och flickor som utövar ovanstående våldstyper.

Mäns våld mot kvinnor är den kanske tydligaste manifestationen av en destruktiv könsmaktsordning. En koppling mellan våld och maskulinitetsnormer såsom styrka, aggressivitet och makt grundläggs i väldigt unga år. För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Myndigheter och aktörer arbetar våldsförebyggande
- Våldsutövare har tillgång till återfallsförebyggande insatser utifrån sina behov
- Myndigheter och aktörer arbetar aktivt för att upptäcka våldsutsatta vuxna och barn samt våldsutövare
- Våldsutsatta vuxna och barn har tillgång till insatser utifrån sina behov

Foto: Mostphotos

- Rättsvårdande myndigheter håller god kvalitet i utredningar och rättsprocesser
- Våldsutsatta vuxna och barn medverkar i brottsutredningar
- Myndigheter och aktörer arbetar med systematisk kunskapsutveckling
- Myndigheter och aktörer använder metoder och insatser som vilar på evidens och/eller på beprövad erfarenhet

OFFENTLIG SERVICE OCH MYNDIGHETERNAS INTERNA ARBETE

Offentlig service som berörs av målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är förutom brottsbekämpning och lagförandet av våldsutövare också återfallsförebyggande samt skydd och vård av våldsutsatta. I det förebyggande arbetet är ytterligare former av offentlig service och samverkan viktiga, i synnerhet i och med det normmedvetna arbete som bedrivs i sko-

lorna. Dessutom är flera myndigheter involverade i att förebygga mäns våld mot kvinnor genom att få fler personer i arbete och studier, vilket utgör skyddsfaktorer.

Internt behöver myndigheterna säkra att personalen har tillräcklig kunskap för att kunna fråga om och känna igen tecken på våld, samt ha rutiner och kompetens för hur de ska hantera situationen när barn och vuxna berättar om våldsutsatthet eller våldsutövande.

Det kan också röra sig om kompetensutveckling för att kunna identifiera bakomliggande orsaker till sjukskrivning, såsom i långvariga psykiska diagnoser där våld ofta kan vara en faktor. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.⁵⁹

⁵⁹ <http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/>
För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se <http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/>

En strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor har arbetats fram i Stockholms län i nära samverkan mellan Länsstyrelsen, Kriminalvården, Polisen, Region Stockholm, Stockholms stad och Storstockholm. Åklagarmyndigheten, Migrationsverket, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen har deltagit som referens i arbetet. Denna strategi ligger nu till grund för arbetet med delmål 6 i länet.⁶⁰

MÅLSÄTTNINGAR FÖR STOCKHOLM

Nedanstående målsättningar är hämtade från Strategi för att förebygga och bekämpa våld⁶¹ i Stockholms län (2020–2026):

Myndigheter och aktörer arbetar våldsförebyggande

För att minska utsattheten och förhindra att våld uppstår, behöver fler våldsförebyggande insatser komma till stånd i länet. Det behövs insatser på flera nivåer och arenor i samhället. De våldsförebyggande insatserna behöver rikta sig till breda grupper och till personer med förhöjd risk att utöva våld, och fler pojkar och män behöver involveras i utvecklingsarbetet. Skola och fritid är arenor som har en unik möjlighet att arbeta våldsförebyggande med länets barn och unga. Det pågår ett stort utvecklingsarbete bland länets kommuner för att både hitta nya samverkansformer, och för att utveckla metoder för det tidigt våldsförebyggande arbetet.

Flera våldsförebyggande program och metoder har implementerats i skola och förskola och utvärderingar har visat på positiva resultat.⁶² Även föräldraskapsstödet är en del av det våldsförebyggande arbetet för att stärka skydds-

faktorer⁶³ och därigenom minska risken för att utsättas för, uppleva eller utöva våld⁶⁴

För att nå målsättningen behöver följande säkerställas:

- Kunskap finns om universella våldsförebyggande metoder och arbetssätt inom myndigheters och aktörers organisationer.
- Universella våldsförebyggande insatser såsom normkritiska metoder och arbetssätt kopplat till kön, sexualitet och våld tillämpas inom arenor där barn och unga vuxna vistas.
- Myndigheter samverkar med civilsamhället och näringslivet kring det våldsförebyggande arbetet.

Våldsutövare har tillgång till återfallsförebyggande insatser utifrån sina behov

För att bryta ett våldsamt beteende och minska risken att våldet upprepas, behövs fler verk samma återfallsförebyggande behandlingsinsatser i länet. I dagsläget erbjuder en majoritet av länets kommuner någon form av stöd och behandling till våldsutövare, och Kriminalvården har riktade behandlingsprogram. Det behöver dock säkerställas att stödet finns tillgängligt för alla länets medborgare, oavsett var i länet en bor. Samtliga behandlingsinsatser behöver även utgå från den utsattas behov av säkerhet.

För att nå målsättningen behöver följande säkerställas:

- Myndigheter har kunskap, metoder och arbetssätt för att erbjuda insatser till våldsutövare som överensstämmer med deras behov.
- Myndigheter och aktörer samverkar kring återfallsförebyggande insatser.
- Det finns målgruppsanpassad information om hjälp, stöd och behandling för våldsutövare.

60 Strategi för att förebygga och bekämpa våld i Stockholms län (2020–2026).

61 Avser våld som sker i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt sexuellt våld oberoende av relation.

62 Länsstyrelsen i Stockholms län. Pilotutvärdering av det universella våldspreventiva skolprogrammet TÅGET. Skolverket. Utvärdering av mentorer i våldsprevention (MVP), samt Jonsson, A. Mentors in violence prevention: En utvärdering av ett skolbaserat våldsförebyggande program i Botkyrka kommun.

63 Hawkins (1995) i Sundell, Knut, och Martin Forster. En grund för att växa.

64 Arthur, Michael W, mfl. Measuring risk and protective factors for substance use, delinquency, and other adolescent problem behaviors: The Communities that Care youth survey.

Våldet medför både akuta och långsiktiga konsekvenser för individen och höga kostnader för samhället.

Myndigheter och aktörer arbetar aktivt för att upptäcka våldsutsatta vuxna och barn samt våldsutövare

För att våld ska kunna upptäckas så tidigt som möjligt behöver offentligt anställda ha tillräcklig kunskap om våldsmönster och förekomst, samt kunna identifiera tecken på våldsutsatthet och våldsutövande. De anställda måste dessutom ges de nödvändiga verktygen för att kunna hantera situationer då de misstänker att våld förekommit. Det är också viktigt i det förebyggande arbetet där flera typer av offentlig service har betydelse, exempelvis utbildningssystemet. Genom att arbeta utifrån prioriteringen, ökar också chanserna att stoppa våld i ett tidigt skede. Detta har betydelse för en rad andra områden, såsom för delmålet om jämställd hälsa där både fysiska och psykiska hälsovinster finns att göra.

För att nå målsättningen behöver följande säkerställas:

- Myndigheter har rutiner och kompetens för att upptäcka våldsutsatta vuxna och barn.
- Myndigheter har rutiner och kompetens för att upptäcka våldsutövare.

Våldsutsatta vuxna och barn har tillgång till insatser utifrån sina behov

I länet finns fler verksamheter som riktar sig till utsatta för våld i nära relation än till någon av de andra utsattheterna. Det innebär att tillgången till stöd är mer begränsad för personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld oberoende av relation. Den svåra bostadsbristen i länet gör att våldsutsatta vuxna och barn tvingas stanna kvar i hemmet eller i det skyddade boendet längre än nödvändigt⁶⁵. Det kan i sin tur leda till att utsatta inte har någonstans att ta vägen. Många skyddade boenden är inte anpassade för att ta emot alla våldsutsatta personer, exempelvis män, HBTQ-personer, medföljande barn eller personer med missbruk/beroende eller funktionsnedsättning. Detta gör att ett länsövergripande perspektiv är betydelsefullt för att säkerställa att det finns insatser i länet som motsvarar olika målgruppers möjligheter, behov och förutsättningar. Frågan om skydd är starkt kopplat till målet om jämn fördelning av makt och inflytande. Denna prioritering kan delvis överlappa med prioriteringen att stärka skyddet vid försök att minska kvinnors inflytande.

För att nå målsättningen behöver följande säkerställas:

- Myndigheter har kunskap, metoder och arbetssätt för att erbjuda insatser till våldsutsatta som överensstämmer med deras behov.
- Myndigheter och aktörer samverkar kring insatser för våldsutsatta.
- Det finns målgruppsanpassad information om hjälp, stöd, skydd och behandling för våldsutsatta.

⁶⁵ Länsstyrelsen Stockholm. Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2019.

Rättsvårdande myndigheter håller god kvalitet i utredningar och rättsprocesser

För både grov kvinnofridskränkning och miss-handelsbrott i nära relation mot kvinna har personupplklaringsprocenten⁶⁶ minskats mellan 2016–2018. BRÅ framhåller⁶⁷ att en ansträngd arbetssituation inom rättsvårdande myndigheter bidrar till höga balanser, en hög arbetsbelastning på enskilda utredare vilket skapar en sårbarhet i utredningarna. Trenden för personupplklaring har även minskats för våldtäktsbrotten i länet, speciellt försöksbrotten mot kvinnor 18 år och äldre samt mot flickor 15 år eller yngre. Många utredningar läggs ner och inte minst för brotten grooming, tvångsäktenskap eller könsstympning där det inte skett någon personupplklaring under 2017 och 2018. För att minska ärendenedläggningar handlar det om att stötta upp de framgångsfaktorerna såsom att säkerställa stöd-bevis från vittnen, dokumentera skada och att den misstänkte medger till brott helt eller delvis.

För att nå målsättningen behöver följande säkerställas:

- Rättsvårdande myndigheter har ändamåls-enlig kunskap, metoder och arbetssätt.
- Myndigheter och aktörer samverkar i brottsutredningar.

Våldsutsatta vuxna och barn medverkar i brottsutredningar

Att säkerställa skydd och stöd till målsägande och förkorta handläggningstiden, är priorite-ringens huvudfokus. Inom prioriteringen är förutom rättsvårdande myndigheter, även andra myndigheter och aktörer i länet viktiga för att säkerställa att målsägande fortsatt kan delta i utredningen. Detta kan bland annat vara social-tjänst eller hälso- och sjukvård för att säkerställa skydd och vård under och efter utredningen.

⁶⁶ Personupplklaring innebär att en person bundits till brottet genom att åtal har väckts, strafföreläggande har utfärdats eller åtalsunderlåtelse har meddelats. Personupplklaringsprocenten redovisar antalet brott som personupplklarats under ett år i procent av antalet anmälda brott under samma period.

⁶⁷ BRÅ (2019). Grov kvinnofridskränkning – Brottsens hantering och utveckling i rättskedjan 1998–2017.

För att nå målsättningen behöver följande säkerställas:

- Våldsutsatta vuxna och barn har skydd och stöd under brottsutredningar och rätts-process utifrån sina behov.

Myndigheter och aktörer arbetar med systematisk kunskapsutveckling

För att våld ska upptäckas så tidigt som möjligt behöver yrkesverksamma ha tillräcklig kunskap om våldets mekanismer och förekomst samt kunna identifiera tecken på våld. De behöver även ha nödvändiga verktyg för att kunna han-tera situationer när våld förekommit. Det hand-lar främst om grundläggande kunskaper om våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld oberoende av relation. Det finns även ett stort behov att öka kunskapen om målgrupper i samhället som har ett svagt samhälleligt skydd, exempelvis vålds-utsatta i missbruk eller prostitution, eller utsatta med funktionsnedsättning, vuxna och barn utsatta för människohandel för sexuella ändamål och HBTQ-personer som lever under heders-förtryck.

För att nå målsättningen behöver följande säkerställas:

- Myndigheter och aktörer använder upp-följning och utvärdering för att utveckla sin verksamhet.

Myndigheter och aktörer använder metoder och insatser som vilar på evidens och/eller på beprövad erfarenhet

När kunskapen om effekterna av ett visst arbets-sätt saknas, behöver länets aktörer sträva efter att utveckla kunskap via uppföljning och utvär-dering.

För att nå målsättningen behöver följande säkerställas:

- Myndigheter och aktörer arbetar utifrån bästa tillgängliga kunskap.
- Myndigheter kvalitetssäkrar sina metoder och arbetssätt med stöd av forskning.

REFERENSLISTA

- Arbetsmiljöverket (2016) Kvinnors och mäns arbetsvillkor – betydelsen av organisatoriska faktorer och psykosocial arbetsmiljö för arbets- och hälsorelaterade utfall. Kunskapssammanställning 2016:2. <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/kunskapssammanstallningar/kvinnors-och-mans-arbetsvillkor-kunskapssammanstallning-2016-2.pdf>
- Arbetsmiljöverket (2015) Arbetskador 2015 – län och kommun. <https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetskador-2015/arbetsmiljostatistik-arbetskador-lan-kommun-2015-2016-02.pdf>
- Arthur, Michael W, mfl. Measuring risk and protective factors for substance use, delinquency, and other adolescent problem behaviors: The Communities that Care youth survey.
- Ashikali, T och Groeneveld, S, (2015) Diversity management for all? An empirical analysis of diversity management outcomes across groups, Personnel Review, Vol. 44(5), 757–780.
- Barker, G; Ricardo, C. och Nascimento, M (2007) Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: Evidence from programme interventions. Genève: Världshälsoorganisationen (WHO). http://www.who.int/gender/documents/Engaging_men_boys.pdf
- Brottsförebyggande rådet (2019) Hatbrott 2018. https://www.bra.se/download/18.bbb8316de12ea-ce227048/1572445547417/2019_13_Hatbrott%20_2018.pdf
- Brottsförebyggande rådet (2019) Politikernas trygghets-undersökning. Förtroendevaldas utsatthet under valåret 2018. <https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2019-11-06-politikernas-trygghetsundersokning-2019.html>
- Brottsförebyggande rådet (2019). Grov kvinnofridskränkning - Brottets hantering och utveckling i rättskedjan 1998–2017. <https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2019-06-14-grov-kvinnofrids-krankning.html>
- Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm. Folkhälsorapport 2019 Stockholms län.
- Diskrimineringsombudsmannen (2016). Hundra möjligheter att rekrytera utan att diskriminera – det här visar forskningen. <http://www.do.se/globalassets/stodmaterial/stod-hundra-mojligheter-rekrytera-utan-diskriminera2.pdf>
- Edström, M; Jacobsson, J. och Allt är Möjligt (2015) Räkna med kvinnor. Global Media Monitoring Project 2015. Nationell rapport Sverige. http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/national/Sweden.pdf
- Engman, E och Larsson, J (2017) Var fjärde lärare i länet obehörig. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/25-procent-obehoriga-larare-i-lanet>
- Försäkringskassan (2017a) Antal närståendepeningdagar, individer och vårdade, 1999-. https://www.forsakringskassan.se/statistik/statistik_och_analys2/Sjuk/narstaendepening
- Försäkringskassan (2017b) Vägen till ett sjukpenningtal på 9,0 – Skillnaden mellan kvinnors och mäns sjukpenningtal ska minska. Redovisning 2017-04-25. <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/decba997-fa8c-4a4e-8a73-c26d10e6b5bf/resultat-kvinnors-andel-sjp-talet-2017-04-25.pdf?MOD=AJPERES&CVID=&CACHE=NONE&CONTENTCACHE=NONE>
- Hawkins (1995) i Sundell, Knut, och Martin Forster. En grund för att växa.
- Heikkilä, M (2015) Delmål 2: Ekonomisk jämställdhet (Utbildning). S. 129–178. I SOU 2015:86 Forskarrapporter till Jämställdhetsutredningen. <http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2015/03/Mia-Heikkil%C3%A4-Ekonomisk-j%C3%A4mst%C3%A4lldhet-utbildning.pdf>
- Höskoleverket (2011) Forskarkarriär för både kvinnor och män? statistisk uppföljning och kunskapsöversikt (2011:6R). <http://jamda.ub.gu.se/bitstream/1/540/1/forskarkarriar.pdf>
- IFAU (2012) Vad är rätt profil för att få ett jobb? En experimentell studie av rekryteringsprocessen. <http://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2012/r-12-13-vad-ar-ratt-profil-for-att-fa-ett-jobb.pdf>
- LO (2017) Sveriges jämställdhetsbarometer 2017 – Tid, makt och pengar. [http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_jamstalldhetsbarometern_2017.pdf/\\$File/jamstalldhetsbarometern_2017.pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_jamstalldhetsbarometern_2017.pdf/$File/jamstalldhetsbarometern_2017.pdf)
- Länsstyrelsen Stockholm (2017) Nuläges- och behovsanalys inför ny länsstrategi för jämställdhetsintegrering. Fakta 2017:7. <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/publikationer/2017/Sidor/nulages-och-behovsanalys-infor-ny-lansstrategi-for-jamstalldhetsintegrering.aspx>
- Länsstyrelsen Stockholm (2017) Nuläges- och behovsanalys inklusive prioriteringar för jämställd regional tillväxt 2016–2018 Stockholms län. <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2017/fakta-2017-7-nulages-och-behovsanalys-jamstalldhetsstrategin.pdf>
- Länsstyrelsen Stockholm (2016a) STOCKHOLM 2017 – Full fart framåt! <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2016/R2016-27-stockholm-2017-full-fart-framat-webb.pdf>
- Länsstyrelsen Stockholm (2016b) Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2019. <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2016/rapport-2016-18.pdf>
- Länsstyrelsen Stockholm (2016c) Operation Kvinnofrid – Strategi för att motverka våld i nära relationer 2016–2020. <http://operationkvinnofrid.se/sites/default/files/rapport-2016-13.pdf>
- Länsstyrelsen Stockholm (2016d) STOCKHOLM 2025 – En utbildnings- och arbetsmarknadsprognos. Rapport 2016:16. <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2016/rapport-2016-16.pdf>

- Länsstyrelsen Stockholm (2015) Jämställdhetsintegrering – genomförande av strategi för Stockholms län 2014–2016. Rapport 2015:5. <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2015/rapport-2015-5.pdf>
- Länsstyrelsen Stockholm. Pilotutvärdering av det universella våldspreventiva skolprogrammet TÅGET. Skolverket. Utvärdering av mentorer i våldsprevention (MVP), samt Jonsson, A. Mentors in violence prevention: En utvärdering av ett skolbaserat våldsförebyggande program i Botkyrka kommun.
- Länsstyrelsen Stockholm (2014) Prostitutionen i Sverige 2014. En omfattningskartläggning. <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2015/prostitution-kartlaggning-2014.pdf>
- Länsstyrelsen Stockholm (2019) Strategi för att förebygga och bekämpa våld i Stockholms län (2020–2026). <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.4a4eb7416faedec12524be8/1581328604569/R2019-23-STRATEGI-Förebygga-bekämpa-våld.pdf>
- Länsstyrelsen Stockholm (u.å.) Våld i nära relationer. <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/manniska-och-samhalle/jamstalldhet/Vald%20i%20nara%20relation/A5-brochyr-vald-i-nara-relationer.pdf>
- Länsstyrelsen Stockholm, Stockholms läns landsting, Polismyndigheten, Tullverket, Kriminalvården (2017) Strategi och handlingsplan för ANDT-arbetet i Stockholms län, 2017–2020. <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/publikationer/2017/Sidor/strategi-och-handlingsplan-ANDT-arbetet-i-stockholms-lan-2017-2020.aspx>
- Läraryrket, Lärarkollen 2019 års statistik. <https://www.lararforbundet.se/artikelsidor/kolla-andelen-behoriga-i-din-kommun/>
- Myndigheten för delaktighet (u.å) Barn och unga med funktionsnedsättning. <http://www.mfd.se/funktionshinderspolitik/barn-och-unga-med-funktionsnedsattning/>
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015) Särskilt utsatta ungdomsgrupper – Ungas sexuella och reproduktiva rättigheter. Fokus 15: Del 2. https://www.mucof.se/sites/default/files/publikationer_upload/sarskilt-utsatta-ungdoms-grupper-fokus15-del2.pdf
- Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2014) En mer jämlik vård är möjlig. <https://www.vardanalys.se/rapporter/en-mer-jamlik-var-d-ar-mojlig/>
- Nationella Sekretariatet för Genusforskning (u.å.) Kunskap om genus. Fördjupning: skola. Skolprestationer. <http://www.genus.se/kunskap-om-genus/fordjupning-skola/skolprestationer/>
- Olsson, E (2016) Flickor med adhd får sämre stöd. Skolvärlden (online). <http://skolvarlden.se/artiklar/flickor-med-adhd-far-samre-stod>
- Origo (2016) Fler söker hjälp mot hedersvåld. <http://www.origostockholm.se/fler-soker-hjalp-mot-hedersvald/>
- Oxford Research (2012) Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet Forskning som publicerats vid svenska universitet och högskolor sedan år 2000. <http://www.do.se/globalassets/publikationer/rapport-forskningsoversikt-diskriminering-rekrytering.pdf>
- Pamp-Sandgren, K och Pettersson, J (2013) #jämställdhet – Temarapport om kvinnor och män i kollektivtrafiken. Trafikförvaltningen, Stockholms läns landsting. <http://b2b.sl.se/Global/Pdf/Rapporter/%23j%C3%A4mst%C3%A4lldhet.pdf>
- Polismyndigheten (2016) Plan för jämställdhetsintegrering på Polismyndigheten 2016–2018. <http://www.genus.se/wp-content/uploads/pub-Polismyndighetens-plan-for-jamstalldhets-integrering-2016-2018.pdf>
- Regeringen (2016) Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid. Regeringens skrivelse 2016/17:10. <http://www.regeringen.se/4ace09/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/jamstalldhet/makt-mal-och-myndighet---feministisk-politik-for-ett-jamstallt-samhalle-skr-2016-17-10.pdf>
- RFSL (2016). Förtroende att stärka – Om hbtq-personers förtroende för olika samhällsinstanser och vad som behöver förändras. https://www.rfsl.se/wp-content/uploads/2017/01/RFSL_rapport_Fortroende-att-starka_webb.pdf
- SCB (2016a) Demokratins representanter – en studie av representativitet, delaktighet och syn på uppdraget. Demokratistatistik rapport 23. http://www.scb.se/Statistik/Publikationer/ME0107_2014A01J_BR_ME09BR1603.pdf
- SCB (2016b) Undersökningarna av barns levnadsförhållanden 2014–2015.
- SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2018) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2018. <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/tjanster/publikationer/2018/pa-tal-om-kvinnor-och-man---stockholms-lan-2018.html>
- SCB (2010) Tidsanvändningsundersökning. Genomsnittlig tidsanvändning för personer i åldern 20–64 år. <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Temaomraden/Jamstalldhet/Indikatorer/Jam-fordelning-av-det-obetalda-hem--och-omsorgsarbetet/Fordelning-mellan-betalt-och-obetalt-arbete/Genomsnittlig-tidsanvandning-for-personer--aldern-2064-ar/>
- SKR (2019) (O) jämställdhet i hälsa och vård. <https://skr.se/tjanster/merfranskr/rapporterochskrifter/publikationer/ojamstalldhetihalsaochvard.29221.html>
- Socialdepartementet (2016) Uppdrag om länsstrategier för jämställdhetsintegrering. <http://www.regeringen.se/4b02ef/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/jamstalldhet/beslut-uppdrag-om-lansstrategier-for-jamstalld-hetsintegrering.pdf>
- SOM-institutet (2017) Svensk samhällsoro. Göteborgs Universitet. http://som.gu.se/digitalAssets/1624/1624265_svensk-samh-llsoro.pdf
- SOU 2014:49 Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Betänkande av Nationella samordnaren mot våld i nära relationer. <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2014/06/sou-201449/>

SOU 2014:34. Inte bara jämställdhet – Intersektionella perspektiv på hinder och möjligheter i arbetslivet. Forskningsrapport till Delegationen för jämställdhet i arbetslivet. <http://www.regeringen.se/49baec/contentassets/5d2854cb8ddc4285af0aff0105c02540/inte-bara-jamstalldhet--intersektionella-perspektiv-pa-hinder-och-mojligheter-i-arbetslivet-sou-201434>

OU 2010:51 Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker. <http://www.regeringen.se/49b719/contentassets/d48f0f7bf67a4d-8b8b62b3dfbc36b551/konsskillnader-i-skolprestationer---ideer-om-orsaker-sou-201051>

SOU 2010:53 Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om "pojkkrisen". <http://www.regeringen.se/49b719/contentassets/7f7a1db6f42548a095703ec81002e72b/pojkar-och-skolan-ett-bak-grundsdokument-om-pojkkrisen-sou-201053>

Stockholms läns landsting (2015) Folkhälsorapport 2015 – Folkhälsan i Stockholms län. http://dok.sls.sll.se/CES/FHG/Folkhalso-arbete/Halsa%20Stockholm/Folkhalsorapport_2015.pdf

Strategirådet (2016) Uppföljning av strategigruppens arbete med jämställdhetsintegrering i Stockholms län 2014–2016.

Sveriges kommuner och landsting (2015). Vårdguiden. Långt kvar till jämlik vård.

Sveriges kommuner och regioner (2019). Ojämsställdhet i hälsa och vård. <https://www.kunskapsguiden.se/aldre/Kunskapsunderlag/lagesrapport/Sidor/Ojamstalldhet-i-halsa-och-var-d.aspx>

Unionen (2016) Kompetensutvecklingsbarometer – En undersökning av tjänstemäns kompetensutveckling i uppfattning och praktik. <http://mb.cision.com/Public/1257/2029531/85916b1e6b8abc4a.pdf>

Valmyndigheten (2017) Nuvarande och avgångna ledamöter. http://www.val.se/val_och_folkomrostningar/val2014/nuvarande_led/index.html

Wahl, A.; Holgersson, C.; Höök, P. och Linghag, S. (2001). Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön. Lund: Studentlitteratur.

Zick, A.; Küpper, B. och Hövermann, A. (2011) Intolerance, Prejudice and Discrimination – A European Report. Friedrich-Ebert-Stiftung. <http://library.fes.de/pdf-files/do/07908-20110311.pdf>

Länsstyrelsen i Stockholms län – en
samlade kraft för en hållbar framtid.

*Mer information kan du få av Länsstyrelsens
avdelning för tillväxt
Telefon: 010-223 10 00
Länsstyrelsen rapporter finns på
www.lansstyrelsen.se/stockholm/publikationer*